

Domoljub

V Ljubljani 11. marca 1942-XX

55. Štev. 11

Lisica je prav čudna zver —
v briogu ima svoj kvartir.
Z repkom mahinja,
z gobčkom vohinja
in vpraša, ali je lovec doma.

Lisica je s svojim plenom hitela v svoj briog, ko jo je presenetil fotografski aparat. Cisto malo jo škrtnilo, ko je fotograf sprotil, pa se je lisica spustila svoj plen ter se bliskovito zasukala, da bi videla, kaj je moti.

Opozarjamo na članek o lisici »Is naravec na 3. str. ter vabimo k tekmovanju, kakor je tam pisano.

RAZGLED PO SVETU

† Vojvoda Aosta

V Nairobiu, v glavnem mestu angleške pokrajine Kenia v zahodni Afriki je v torek, dne 5. marca po kratki hudi bolezni umrl Kr. Vis. Vojvoda d'Aosta. Visoki pokojnik se je kot junak udeležil vseh bojev, ki jih je vodila Italija v zadnjem tridesetletju. Ves svet je občudoval njegovo junaštvo pri obrambi Amba Alagia. Vojvoda Aosta in njegove slavne podvige bo ohranila domovina v najlepšem spominu.

Vojna poročila

Afriško bojišče. Italijani in Nemci neprestano bombardirajo letalska oporišča na otoku Malti. — V sami Afriki so glavni boji pri Timinju in v južni Libiji, kjer čete osi uspešno odbijajo sovražne motorizirane oddelke. — Angleška letala so ponovno bombardirala Bengazi in napravila škodo na zgradbah, vendar pa človeških žrtev ni bilo.

Rusko bojišče. Dasi je ponovno nastopil oster mraz, oba sovražnika nadaljujeta z napadi in protinapadi na vsem vzhodnem bojišču. Težko nemško topništvo je uspešno obstreljevalo razne važne vojaške cilje v Petrogradu in bližnji okolici. Samo v dveh dneh so izgubili Rusi 61 tankov. Pri Vjazmi teko hudi boji za neko višino. Bojna letala so napadla vojaško pomembne zgradbe v središču Moskve, pa tudi trdnjavo Sebastopol na Krimu. Številni sovjetski napadi na bojišču ob Doncu so bili po nemškem uradnem poročilu odbiti s hudimi izgubami za sovražnika. Poleg tega je nemško letalstvo izkvalo velike neredne v sovražniškem zaledju.

Tihomorska bojišča. Na Javi so se izkrcali novi japonski oddelki. Zasedli so že glavno mesto tega otoka Batavijo. Nizozemske čete na Javi so v zelo koščljivem položaju. Izmed Filipinskega otočja je padel pretekli teden Japoncem v roke najbolj bogati otok Mindanao.

Okrog 1000 km južno od Japonske je 30 angleško-ameriških letal prvič v tej vojni napadlo japonski otok Minami Horišima. Sovražna letala po japonskih poročilih niso napravila posebne škode.

Nemci utrjujejo zdaj in se deloma že utrdili nad 1000 km dolgo francoske obale ob Atlantskem morju, da se tako zavarujejo zoper vsakršne poskuse, ko bi se Angleži znabli hoteli tamkaj kje izkrcati ali pa nemške postojanke s padaleci motiti. V nove velike utrbe so prepeljali vse oklepe in velikanske topove iz nekdajne francoske Maginotove črte.

Še nekaj drugih novic

Vojni ujetnik rešen iz angleškega letala.

V vojski se včasih dogajajo najbolj čudne in zamotane stvari. Nekaj takega se je v severni Afriki zgodilo italijanskemu vojaku, ki je doma iz Brescije. Vojak je v boju blizu obalne ceste bil ločen od svojih tovarišev ter je zablodil v puščavo. Preden si je mogel pomagati nazaj na cesto, je priletelo sovražno angleško

letalo, ki se je blizu njega spustilo v puščavi na tla, nakar ga je posadka ujeta. Moral je v angleško letalo, ki ga je hotelo prenesti k angleškemu glavnemu stanu. Angleži so morda upali, da bodo od ujetnika zvedeli kaj važnih novic. Pa se jim ni posrečilo. Komaj je angleško letalo spet bilo v zraku, ga je napadla cela skupina nemških lovskih letal. Angleško letalo se je moralo spustiti na tla, nakar je bila vsa angleška posadka ujeta, z njo pa seve tudi ujeti italijanski vojak, kateri je tako spet srečno prišel med svoje bojujoče se brate ter se potem z njimi junaško naprej bojeval.

Skrivao japonsko orožje.

Kakor znano, so japonske podmornice prišle že do zahodne ameriške obale ter jo začele vznemirjati. Hkrati pa so poročali, da so tudi japonska letala že letala nad zahodno ameriško obalo. To vse je ameriške in angleške pomorske oblasti močno vznemirilo. Američane zdaj skrbi, da bi Japonci utegnili imeti kako novo orjaško podmornico, ki hkrati nosi s seboj letalo. Na tako podmornico so Američani že davno mislili ter so jo poskušali že narediti, pa se jim doslej še ni posrečilo. Zato se Američani boje, da se je to morda posrečilo Japoncem. Ameriški strokovnjaki so prepričani, da Japonci nekaj takega brez dvoma imajo, sicer ne bi bili mogli s svojo podmornico in letalom ogražati zahodne Amerike.

20.000 ljudi brez strehe.

Huda nesreča je zadela mesto Vidin, ki leži na desnem bregu Donave v severozahodni Bolgariji. V rečni soteski se je namreč nabralo ogromno skladov ledu, da se je voda zajela in vdrla čez bregove. Zalila je vse mesto. Voda je dosegla višino treh metrov in pol nad gladino mestnih cest. Veliko število hiš je bilo preplavljenih. Vse prometne, telefonske in brojavne zveze so bile prekinjene. Notranji minister Gabrovski, ki je mislil priti v mesto, je moral ostati zunaj. Številna letala so metala bombe na ledene sklade. Toda to bombardiranje ni rodilo pričakovanih uspehov. Voda je še bolj naraščala. Piloti, ki so leteli nad poplavljenim področjem, so pripovedovali, da so videli velike skupine prebivalcev, ki so stegovali roke s streh svojih hiš. Okrog 10 tisoč ljudi je zapustilo mesto v zadnjem trenutku, preden se je voda razlila po mestu. Iz Sofije so poslali tri tovorne vlake pontonkega materiala in čolnove, da bi rešili še ostalih 10 tisoč ljudi, ki so ostali v mestu. Potem so iz Sofije poslali še en sanitetni vlak in dva vlaka obklesanih topov, da bi se spopadli s nesrečniki. Posebni vojaški oddelki so bili poslani proti mestu, da bi pomagali pri reševanju.

Največja žaga v Evropi.

Največjo žago v Evropi grade zdaj na Slovaškem, in sicer v Turanju. Na tej žagi bodo žagali le mehaki lesa. Žaga bo tako velika, da bo pokrivala 23.000 kvadrat metrov sveta. Že zdaj, ko žaga šele grade, dela zraven 1200 delavcev. Ko pa bo žaga stekla, bo na njej delalo 1500 ljudi. Poročila pravijo, da bodo tamkaj našagali vsako leto 200.000 kubikov lesa, na dan tedaj blizu 700 kubikov.

Najmanjša knjižnica na svetu.

Nekateri ljudje imajo čudno radi čim manjše knjige. Ne morebiti zato, da jih bero, marveč zato, da se z njimi bahajo, kako majhne so. Ni niti redko, da so knjige tako majhne, da jih kar 4000 spraviš v ročni kovček ter potem vso svojo knjižnico, ki šteje 4000 knjig, nosiš s seboj. V Budimpešti pa živi možak, ki si je v svojem življenju znal zbrati 4000 res najmanjših knjig na svetu. Niti ena izmed njegovih 4000 knjig ni večja kakor pisemska znamka. Kajpada so črke v teh majhenknjih knjižnicah tako majhne, da moreš brati le, če gledaš skozi povečevalno steklo. V tej knjižnici, ki je vsekakor najmanjša na svetu, so tudi knjige, ki obsegajo vse sv. pismo, dalje Shakespearejeva

dela, Dantejeva dela itd., ki so v napadni pisavi velike knjige. Da so tako majhne knjižice draga zabava, ni treba posebej omenjati. Seve, kdor ima denar, ga lahko porabi tudi za tako sušeneč igranje.

Veleposestva v Galiciji bodo obnovljena.

Do zasedbe od strani sovjetske vojske je bilo v Galiciji 970 veleposestev. Sovjetska uprava je ta posestva razdelila. V korist povečanja kmetijske proizvodnje je sedaj, ko je Galicija priključena Poljski generalni guberniji, nemška kmetijska uprava napravila korake, da se ta veleposestva v svojem prvotnem obsegu zopet vzpostavijo. Doslej so 570 takih posestev izročili upravi nepremičnin v Galiciji. Poleg tega urejujejo tudi vraščanje lastništva ostalih kmetijskih posestev. Kmetom, ki oddajajo določene jim količine pridelkov, in v celoti sodelujejo z nemško upravo, se na predlog kmetijske uprave v posameznih primerih vrnejo prejšnja posestva v last.

Zdravstveno stanje papeta, ki je pred dnevi obolel, se je zboljšalo.

Nov val mraza je zajel vso Švedsko. Blizu Stockholma je toplomer kazal 5. marca 40 stopinj pod ničlo.

Z osvojitvijo Singapurja vojna še daleč ni končana. Pred Japonsko stojita še Indija in Avstralija. Je izjavil vrhovni poveljnik japonskih oboroženih sil na Malaji.

Kruh v Bolgariji pečejo sedaj iz 60% pšenice, 35% koruzne in 5% fižolove moke.

Nad 25 milijonov dinarjev so dozdaj poslali domov svojcem srbski delavci, ki so zaposleni v Nemčiji.

Cez 40.000 ljudi je bilo obsojenih pred angleškimi sodišči zaradi nedovoljene trgovine s življenjskimi potrebščinami.

Odstopila je vlada južnoameriške republike Bolivije. Predsednik republike je prevzel vso oblast in razpisl volitve.

Jetika se selo širi v Angliji zlasti med šenskami od 15 do 25 let.

Sklad skalovja se je odtrgal z gore nad švicarskim mestecem Saint Maurice. Skalovje je padlo na zvonik opatijske cerkve in ga čisto podrl.

Požar je uničil modroslovesni in tehnični oddelek vseučilišča v turškem Carigradu.

Za 74 milijonov turških funtov je novi turški državni proračun večji od lanskega.

Ze novega japonskega veleposlanika v sovjetski Moskvi je imenovan Coro Omriška.

Premlaga primanjkuje na Švedskem. Zato 80 tisoč delavcev pripravlja drva po ondnotnih gozdovih.

Za 20% so povišali cene tobaku v Bolgariji. Mnogokratni ameriški milijonar Vanderbilt je te dni odšel pred večnega Sodnika.

Tri velike alicie v bolgarski Sofiji so dobile imena Rimska, Berlinska in Tokijska ulica.

Početovrilo se je število bolgarskih vseučiliščnikov na Dunaju.

Zaradi pomanjkanja bakra so v Švici sklenili uvesti cinkast drobiž po eno in dve stotniki.

Za velike noč bodo v južnomadžarskem mestu Subotici prvič prikazovali bolgarski film.

V starosti 81 let je umrl v Berlinu major dr. von Parsival, znani izumitelj zrakoplovov istega imena.

Japonski poštni uradi so izdali zadnji čas znamke s prelikom »V spomin na padec Singapurja«.

95. rojstni dan je slavila pred kratkim mati znanega norveškega smučača Muruaasena; starša si še vedno privoščijo kakšno smučko turo.

Samo na dveh straneh izhajajo pariški dnevniki trikrat na teden; druge dneve na štirih.

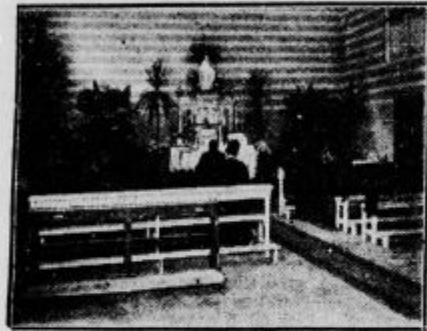
Petrarredno italijansko gimnazije so odprli v grških Atenah.

V boju s volkovi je padel neki bolgarski podčastnik v bližini Burgasa. Podčastnik se je vračal domov na dopust. Na poti so ga napadle tolpe volkov, ki se zaradi silne zime in velikega snega drže človeških bivališč. Ko ga je napadla prva tolpa, je izvekel sabljo in štiri volkove pobil, ostali pa so se razbežali. Toda kmalu nato ga je napadla še ena skupina volkov. Nesrečni podčastnik pa ni mogel izveči iz nožnice sablje, ker je strnjena kri na rezilu zamrznila. Volkovi so ga raztrgali.

Zavetišče duševnih bolnikov

Kapelica v bolnišnici

Se en pogled v novo kapelico

Ker je nezmerno užival alkoholne pijače

Nov opazovalni oddelek

Bolna ženska se zabava s kleklanjem

izgublja v različnih namišljenih razkošjih in bogastvih, v nesrečni ljubezni.

Star možakar odločno trdi, da je milijonar in kljub temu prosi za kozarec vode. Ponosno izjavlja, da je pred pol ure imel razkošno pojedino in vendar po beraško prosjači za malo ričeta in za polovično cigarete.

Suhljato žensče petdesetih let z ogorčenim glasom zahteva, naj jo takoj izpuste. Solznih

oči zagotavlja, da jo čaka ženin in da se mora poročiti. Prepričana je, da jo zadržujejo v umobolnici hudobni ljudje, ki ji ne privoščijo moža.

Mnogo je bolnikov, nad katerimi se človek zgrozi. Nanje ne vplivata ne svetloba ne prijazna beseda. Za nič se ne zmenijo. V celici so zaprti štirje bolniki. Dva se tepeta, tretji se neusmiljeno smeji, četrti se maže z lastnim blatom, ki ga nosi v usta. Nešteto je sličnih

Se en pogled na bolnišnico Studencu pri Ljubljani

Zunanost bolniških poslopij na Studencu. Od leve proti desni: moški mirni oddelek, moški sprejemni oddelek, kuhinjsko poslopje, ženski sprejemni oddelek, ženski mirni oddelek

Bolniki, ki se jim zdravje izboljšuje, pri delu na sadovnih njivah in travnikih

primerov. In če zaide kdaj tujec v dom blaznežev, odnese s seboj vtise najboljstne groze, o kateri seveda nimajo prizadeti bolniki, hvala Bogu, niti pojma.

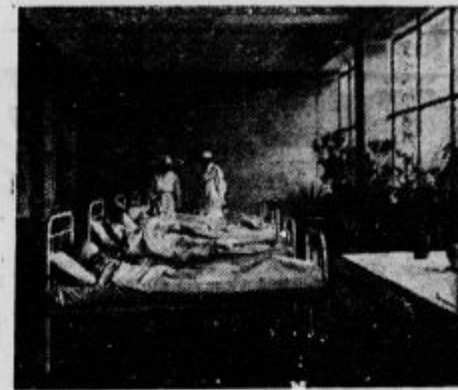
Prvotno do leta 1878 so bili umobolniki nameščeni v stari cukrarni na ljubljanskem Poljanskem nasipu. Tam je bilo zanje določenih nekaj sob. Kasneje so umobolne odvajali v Hiralnico sv. Jožefa, nekaj pa jih je bilo v opazovalnem oddelku nekdanje bolnišnice na ljubljanski Dunajski cesti, nasproti današnje kavarnе »Evrope«. Leta 1880 je bilo kupljeno današnje poslopje na Studencu pri Dev. Mar. v Polju od grofov Turjaških. Od teh je bil svoj čas eden deželni glavar in je uredil na Studencu leta 1886 zverinjak. Ograjeni so bili takrat jeleni, srne in celo divji prašiči. Današnji zid, ki oklepa posestvo krog in krog, je bil torej zgrajen v tistih dneh. Še dandanes ne pravi domačin s Studenca in okolice bolnišnici za duševne bolnike drugače kakor »Tiergarten« (živalski vrt). Zadnji zasebni lastnik posestva je bil ljubljanski meščan Krisper, oče odvetnika dr. Krisperja. Poslopje, v katerem se nahaja upraviteljstvo umobolnice, so sezidali Auerspergi. Služilo jim je kot letni dvorec. Leta 1880 je bila v poslopju nameščena bolnišnica za duševne bolnike. Prvotno je bilo v njej prostora le za 86 bolnikov. Pozneje so napravili prizidek za 66 bolnikov.

Pred prvo svetovno vojno je bila umobolnica na Studencu določena le za bolnike iz Kranjske. Po končani vojni je morala sprejeti duševne bolnike iz vse bivše Slovenije. Tedaj je namreč umobolnica iz Feldhofa pri Gradcu oddala v zavod na Studencu 280 duševnih bolnikov, pristojnih na Spodnje Štajersko. Kot zasilen izhod iz zadrege so takrat spremenili nekdanjo prisilno delavnico v pomožno umobolnico. Zavod na Studencu je že tiste dni imel v svoji oskrbi 458 bolnikov, dasi je bilo prostora le za 150 nesrečnežev.

Vzroki duševnih bolezni so različni. Največjemu številu se omrači um zaradi dedne obremenjenosti po starših, oziroma prednikov. Mnogo primerov duševne omračenosti je posledica spolnih bolezni in ne nazadnje alkohola. Povzročiteljice norosti so lahko tudi influenza in tifus, telesna oslabiljenja, skrbi za obstanek, duševni napori, stradanje in še kaj. Največ

Nesrečno dekle za zamreženim bolnišničnim oknom

Veranda novega bolnišničnega paviljona

duševnih bolnikov je doma iz vinorodnih, zlasti žganjarskih.

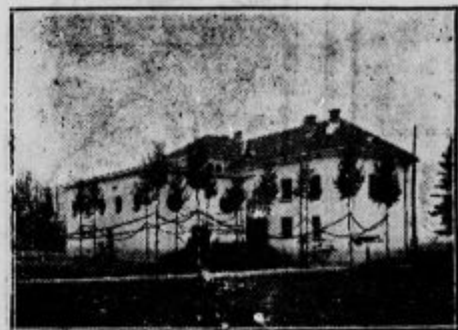
Ker je bilo poslopje za duševne bolnike že zdavnaj pretesno, so leta 1936 začeli zidati in spravili tudi pod streho nov paviljon, širok nad 14 m, dolg 56 m in visok 16 m. Nova stavba je podkletena in enonadstropna. Spomladi l. 1937, so z delom nadaljevali, stavbo dovršili in jo slovesno izročili velikemu človekoljubnemu namenu.

V kopeli za pomirjenje živalcev

V popolnoma ločeni celici

Okrašeno paviljonsko poslopje ob otvoritvi paviljona

Matajev Matija

VESELA NOVELA

»Sodiš ga krivično,« je izrekla počasi, važno poudarjaje vsako besedo. »Čestitati bi bilo vsaki, ki bi ga dobila. Zdej ima sicer še majhno službo, toda vsi njegovi predstojniki mu prerokujejo najlepšo bodočnost.«

Obstal je in dvignil glavo. Ni mogel utajiti porogljivega kašlja in neverjetnega smehljaja.

»Kaj neki bele je vzkliknil. To ti je natvezla gospa Sabina Ribitscheva, njegova mati. Jaz pa vem prav dobro, da vse to ni res!«

Uklanjala se je naslonila na stol nazaj in jarkostno pogledala moža preko rame.

»Gospod Arnulf Ribitsch je publika, prazna glava... lahko živček,« je nadaljeval trgovca jako resno. »Svojo službo je ulovil le s pomočjo vplivnih sorodnikov. Potraten kavalir je in razkošno živi samo o milosti ali — neumnosti svojih žirantov!«

»Ravnati se mora pač po stanulu ga je zagovarjala trdovratna gospa.

»Poslušaj me, ljuba moja!« je povzel zopet glasneje. »Tvoj Ribitsch namerava z denarjem svoje bodoče žene plačati svoje dolgeve in živeti veselo po starem. Premotila si ga ti s svojo pretirano, bahavo nobleso. Jaz pa naš Eleonori ne morem dati več nego kvečjemu desetisoč kron. Slabi časi so, denar potrebujem za trgovino. Presvetli gospod Arnulf pa pričakuje, da dobi naša bč Bog ve kako bogato doto. In tako si misli zviti lisjak: Pa jo vzemi, zlato gosle!«

»Anton, Anton!« je kričala gospa. »Kakšen si! Tako govoriš o svoji hčeri!«

»Tako računa le tvoj presladki gospod Ribitsch!«

Umolknila sta. Gospa Beti je gledala na desno. Tam je omenjena vila od belega marmorja med širokolistnimi rastlinami predstavljala pomlad tudi poleti, jeseni in celo pozimi ter se zbog te dolgočasne službe držala vedno tako kisel kakor zdaj gospa Beti. Gospod Krajan pa se je obrnil na levo. Ondukaj sta visela ob steni tverniška posnetka bujnoobjojnih proizvajalov Makartovih, in to »Dianin love« pa »Izprevid bakhantove«. V kotu, pri peti, sta se ponižno skrivali dve silki slovenskih umetnikov v tajinstveni polutemi zadnjega razreda, kakor se spodobi domačim umotvorom.

»Priznati mi moraš, da sem zmeraj skrbel za blaginjo svojih otrok,« je nadaljeval gospod Krajan odločno in stopil k gospe. »Pravtako dobro kakor ti, vem tudi jaz, da so dandanes resni snubalci redki in da utegne obsedeti tudi najlepše dekle, ako izbira le preveč. Po mojem mnenju se naš Eleonori sploh ni treba močiti. Lahko bi bila blaginjičarka zdaj meni, pozneje pa najinemu sinu Milanu, ki prevzame trgovino za mano. Ako pride primeren snubec — pravi! Če ne — tudi pravi Preskrbljena bo tako ali tako. Kar se pa dostaje gospoda Ribitsche in Eleonore, je pač najbolje, da se stvar razdere prejkorej!«

»Oh, Anton, Anton...« je lilala roteče. »Ne sodi vendar tako —«

»Anton, Anton!« je kričala gospa. »Kakšen si! Tako govoriš o svoji hčeri!«

Tedaj je potrkalo na vrata. Vstopila je suhljasta, mlada kuharica in javila, da je prišel mož, ki bi rad govoril z milostivo gospo.

Se preden je vstala dama, se je prerinil velik možak skozi vrata in se oglasil veselo: »Bog vama daj dober večer! Ali me nič več ne poznaš, ljuba sestra?«

Pri vratih je stal v prašnih škornjih Matajev Matija z dvema klobukoma in z gorjačarsko palico v levici, z debelim, rdečim dečnikom in visjevkasto, rumenopikasto culo v desnici. Natatno premerjena, težavno narejena preča se je bila razkuštrala že zdavnaj in le žolostni ostanke so pričali o njeni davni krasoti.

Ko je gospa Beti zagledala in spoznala svojega brata, se ji je podaljšal napeti obraz in zastala ji je sapa. Skrajno neprijetno presenečena, je nehotoma pogledala svojega moža in zdelo se ji je, da bere iz njegovih oči zasmehljivi ožitek: Tak je torej tvoj imenitni brat, ki se soobčani kar pulijo zanj, da bi jim županil! Zardela je, bila je jako zbegana. Toda takoj je prevladala svojo mučno zadrego in posilila obraz v veselo, prijazno gube.

»Oh, moj ljubi, ljubi brat!« je vzkliknila s sladkim nasmehom, hitela k Matiji in mu podala roko.

»Koma, koma!« sem našel semkaj!« ji je dejal radostno. »Preden človek k žlahti pride, mu lahko kri uteče, he he! Več, ljuba sestra, ženinem se pri mlinarjevih in rad bi Zagorjanovi Anki kaj prav lepega kupil tukaj v Ljubljani. Obenem sem prišel malo v vas k tebi, da vidim, kako se ti že kaj godi tako daleč od doma.«

»O kako se veselim, da te vidim zopet enkrat po tako dolgem času!«

»O, kako se veselim, da te vidim zopet enkrat po tako dolgem času!« se je gladko lagala gospa Beti. Izborno je igrala težavno vlogo glujene sestre, na tihem se je pa jezila: »Treba te je bilo k meni, zarobiljenec nerodni!«

»Reva se komaj premaguje, da ne zajoka na glas od samega veselja!« si je mislil nepokvarjeni Matajev Matija sam pri sebi in rekel sestri: »Saj sem vedel, da boš vasa neumna od same sreče, kadar te običem. Spoznal sem te precej, že zuna po tvojem glasu. Dobro se ti godi, že vidim, rejena si celo bolj kakor je bila rajnica gospa zaplanskega sodnika. In starost te še ni pollačila tako, da bi bilo videti kaj preveč in še —«

»Poglej, ljubi Matija, to je moj mož Anton!« mu je naglo prestregla besedo, ker se je hudo bala, da ne bi odkritosrčni brat razdrl še kakšne bolj žalte.

I, saj se mi je precej zdelo nekaj takega,« je dejal Matajev Matija in ponudil svaku žuljavno desnico. »Prav povšeči ste mi na prvi pogled, gospod Anton! Upam, da si lopa prav dobra prijatelj!«

»Bog vas sprimi, dragi svaki!« ga je pozdravil trgovca in mu krepko stisnil roko. »Jako me veseli, da ste vendar enkrat prišli k nam. Prosim vas,

ostanite naš ljubi gost, dokler se boste mudili v Ljubljani!«

»Zakaj pa ne?« se je odrezal Matajev Matija prijazno.

V tem je pristopila v obednico previtka deklica z modrikastimi koluti pod očmi. Bledolična gospodična je imela previseko opetnice na čevljičih; zato je hodila z upognjenim životom kakor po berglah. Ko se je rodila, so bile vse gracije že zdavnaj na velikih počitnicah. Leta so ji unesla mladostno okroglost obličja in že se je naselilo nekaj neljubih gubic okoli koščjivih, puščobnih ust. Njene izbuljene, vodenomodre oči so kazale preveč belote in dajale obrazu malone glup izraz, zlasti kadar se je trudila, da bi se držala prav vlinsko, visokostno. Krasne zlatorumene lase je nosila v visoki frizuri. Njena zelenkasta obleka jo je delala še bledejšo. Za njo je prihital živahen, krapak deček z odkritosrčnimi očmi in veselem obrazom.

»Vidiš, ljubi brat, to je moja hči Eleonora in sin Emil.«

»Vidiš, ljubi brat, to je moja bč Eleonora,« je predstavljala gospa Beti, »in to je moj sin Emil, ki hodi v trgovsko šolo.«

»Milan!« je popravil dečko tiho in podpravlil uja. Gospodična Eleonora pa je pogledala možaka zaničljivo od nog do glave in čudno vihal nos; vendar mu je naposled tudi ona, ponudila prenežno ročico.

»Čudne svetnike žaste v Ljubljani!« si je mislil Matija, ko je prvokrat slišal podolgasto ime svoje nečakinje.

»Odložite vendar, ljubi svaki, in sedite!« ga je vabil gospod Krajan.

»Prebito lepo imate tukaj!« je izpregovoril gost. »Tla so tako lepo očejena, da bi lahko štruklje rezal na njih! Kaj pa, ko bi si malo prah otepel s škornjev, preden stopim dalje?«

»Pa ne tukaj, ljubi Matija!« je prosila gospa Beti. »Pojdi z Emilom, da te kuharica označi ručaj, v predsobi pa odloži svoje reči!«

Matajev Matija je odšel z nečakom in se kmalu brez popotnega bremena vrnil k svoji ljubi sestri. Počasi je kolovratil proti miri. Previdno je gledal na desno, na levo in tiščal mišičave roke ob korenjaški život, da se ne bi kje kaj zadel in da ne bi česa prekučnil ali celo razdrobil. Ob napol odpetem telovniku mu je nihala jeklena verižica z obeski. Skrbno se je ogibal lepe preproge in trdo stopal po gladkem parketu, da se mu ne bi izpodrnilo na opolzkih tleh.

»Nikar ne cepetaj tako silno!« ga je rahlo grajala sestra. »Vse se trese pod tabo!«

»O — moji škornji so prav močno podkovani,« se je pohvalil brat. »Niš se ne boj, ne padem pa ne, četudi je pri vas tako gladko po tleh kakor na drsnici ali na ledeniku, he he!«

Gospa Beti je vzdihnila skrivoma in se nasmešnila kislosladko.

Matajev Matija pa je sedel k drugim za mizo in se nekaj časa začudeno oziral po sobi. Bleškovito pohištvo, živobarvna zagrinjala na visokih oknih in vratih, krasna stenska ura, sijajno veliko ogledalo, klavir, pisani krožniki ob stenah, porcelanasti po bronasti kipi, žarice s cvetličami, lične igrače in raznovrstni drobci na omari, fina kredenca, električna luč s žarčnimi nitmi — luč brez plamena: vse to mu je zbujalo radovedno zanimanje. Kar čudno se mu je zdela, da sedi nocoj sredi take sijajne krasote, ko je še davi hodil po borni, mračni koči. (Nadaljevanje prihodnj.)

O psu, ki ni bil valk

SKORO 100 LET STARA ZGODBA IZ NAŠE VASI

(Zapisal + Andrej Mejač.)

Tole zgodbo je zapisal posestnik + Andrej Mejač, znani naš gospodarski in kulturni delavec v Komendi, kateri je umrl lanske leto v visoki starosti. Rajni je bil že od deških let prijatelj rajnega našega dr. Janeza Evangelista Kreka, ki je kot deček s starši živel v Komendi, kjer je doraščal in hodil v šolo tudi Mejač. Rajni Mejač ni bil le velik gospodarski strokovnjak, marveč je v mlajših letih pisal tudi v leposlovne liste, kjer je zlasti rad obdeloval preteklost svoje domače okolice, katero je z ljubeznijo študiral. Prav ta njegova poteza se pozna tudi v tej zgodbi, ki jo spodaj pri našamo. Napisal jo je že leta 1932. Prav dragoceni so nekateri njegovi izrazi, ki jih je ohranil njegov domači kraj, medtem ko so se drugod že porazgubili. Iz vsega pa diha velika ljubezen do doma ter prirojena plemenitost in globoka poštenost, katera naj bi sedanjemu rodu bila vzor. Naj bo ta Mejačeva zgodba spomin na grob velikega Evangelistovega prijatelja ter kremenitega značaja.

Ako popotuješ po znameniti deželni cesti iz Kamnika med lepim ravnim poljem mimo Podgorja in Križa čez Moste, opaziš kaj onstran te vasi posamezne gozdčice, kako s svojo nežno navzočnostjo povečujejo lepoto naše zemlje. Ko pa prideš še više od Komende, te prav na glavi planinskih vršacev pozdravlja nova lepota. Zdalj začneš na severovzhodu Kočno in Grinovec, ki prav zvedavo gledata izza Kravčeve skupine v nižino. V tem zelenem kodnožu sredi travnikov, polja in gozdičev, le nekaj minut od ceste, leži lepa bela vasica Breg, deset minut dalje pa njena sosedna Našovec in le pičile pol ure dalje proti severu precej večja vas Lahovče. Ko so se naši predniki — zgodovinarji pišejo, da že v šestem ali sedmem stoletju po Kristusovem rojstvu — naselili v te kraje, so ostali na kraju in rekli: »Tu bo naša vas!« Tako je tudi ostalo. »Našovec« so vasi rekli vsi kasnejši rodovi. Tudi v graščinske urbarje so tako pisali, ampak spakderano.

Ko so se pa novi priseljenec malo po svoji okolici ozrli, so prišli tudi na kraj sedanjih Lahovčev. Začudili so se, kajti tukaj niso našli ljudi, ki bi govorili njihov slovenski jezik in tudi šege so imeli druge. Ti ljudje so bili že prej tu naseljeni, zato so jim rekli »Vahic ali »Lahic, nakar so njihovo naselje imenovali »Lahovče«.

Pisar na starem Smleškem gradu, kjer je zdaj še sama razvalina, je pred prvimi stoletji zapisal enkrat »Ušak« in enkrat »Vaška vasc, mogoče je

vedel že za kake spomine na naslednike Rimljanov ali »Lahic«. Šlo je pa takrat za važno zadevo. Smleški graščak je imel velik gozd, ki se je raztezal od sv. Petra v Komendi na ono stran Šenturške gore. Gozd je bil gosto zaraščen s prastarimi hrasti in bukvijo. Bukev je tiste čase obrodila mnogo žira, hrast pa obilo želoda. Lahovci so imeli staro pravico, pasti svoje prašiče po tem gozdu. Graščak je sicer rentatil, češ da mu kmetje kvarijo njegov visoki lov, pa kljub temu je moral odnehati in za malo odškodnino kmetom prepustiti prašičjo pašo.

Sicer naj pa o Lahovčah še to povem, da je bila tam resnično prazgodovinska naselbina, kajti rajni župnik Belec je na njivi, ki leži severozahodno od vasi in se še danes imenuje »Kavarija«, izkopal žare s pepelom, ki so zdaj v ljubljanskem muzeju.

Rajni Blaže Slanovec, pd. Mihel iz Lahovč, je pa hotel na domačem vrtu pridobivati ilovico za opeko. Kopal in ril je v breg, pa je zadel na stavbo, zgrajeno iz velike in močne rimske trdo žgane opeke. Kopal je dalje, tako da je vso stavbo razbil in razdril. Ena opeka 32/20 cm v obsegu je še ohranjena in nosi znamko: R. SEG. v rimskih črkah.

Cemu je služila ta stavba, nihče ne ve. Eni so mislili, da je spadala k rimskemu kopališču. Drugi pa celo trde, da je bila peč za sežiganje mrljev.

Skozi te opisane vasi teče miren in tih potok, ki v vsakem kraju še preobrne nekaj milinskih koles. Brez šuma se vije med senožeti, kakor bi pozabljaj svojo moč in ponos, ki ga je deležen gori pod sivim Krvavcem pri svojem izviru v »Reškem grabnu«.

Naj povem, da ta potok pri izvirku skozi vasi Grad in Dvorje, skozi ponosne Cerklje, Zgornji in Spodnji Brnik imenujejo »Reka«, onkraj te vasi pa, ko je v svoji živahnosti storil svoje očičevalno delo, ga nazivajo »Bhernik« — tja do Kuplje vasi, kjer se izljuje v leno Pešato. Zaspane se poroči z zaspanko!

Bilo je v enem tistih let, ko se je svet preobrnul, prav kmalu potem, ko so naši predniki prenehali graščinskim gosposkam tlako delati in desetino dajati, železnica proti morju pa tudi še ni stekla — narod je postal prost, strah pred berički in beriči, pred valpiti in razno tako golaznjaki, kakor se je že imenovala, je izginil. Ljudstva se je polastila podjetnost in marsikateri Slovenec je prišel poskušati svojo srečo v enem ali drugem podjetju. Eno takih podjetij je bilo klanje prašičev.

Bilo je po sv. Treh kraljih. Trd sneg je pokrival vso deželo. Pri »Oboruh« v Našovčah, ki je bil srednje velik »gruntar«, je bila tiste čase »mesarija«, kakor so naši ljudje tedaj imenovali taka domača podjetja. Mož je skupljal po domeh prašiče, imel ob velikih cestah in mestih stalne odjemalce, kadar je pa nastopilo ugodno, mrzlo vreme — in take zime so bile pogoste — tedaj se je založil z blagom in odrinil proti jugu.

(Nadaljevanje prih.)

Grivčki:

Kaj bi tajili! Nisem več za pisanje, pero mi je zarjavelo, roka je postala okorna, samo spomini so živi in nagajivi, kakor poredni valovi, ki drezajo drug v drugega v potoku, kjer smo svoj čas lovili rake.

Tam sva se prvič srečala s »stricem« Francetom. Izza robidovja je pomolil svojo široko, kosmato glavo in zaskoval po svoje, da smo preplašeni odskočili na gladkih kamnih.

»Mularija, domov!« je zavpil. Preden smo se ovedeli, je prilomastil do potoka, izgrgal mi je iz rok velikega raka ter mi ga pritisnil pod nos, da se je kleščar obesil s hrupavimi škarpami za nosnice.

»Da boš vedel!« je smeje se zarežal in se skotalil v velikih čevljih na pot. To je bilo moje prvo srečanje s »stricem« Francetom.

Veliko dogodivščin pripovedujejo po dolini o tem možaku. Na njegov račun se smejejo na ognjiščih, po zobeh ga nosijo ob prešah, o njem govorijo, ko slačijo turščico po subotah in ribajo zelje v hramih.

France bi bil lahko drugi Krjavelj, da ni pretkan in cvet kakor svitek.

Laže od mladih nog, še preden je znal očenaš. Sam si je zaslužen pridobil sloves osebnosti, ki umre v kotu, nima nikoli ne spomenika, ne rola na grobu, pa vseeno živi dolga desetletja v hvalnem spominu, ker je znal zabavati ljudi, dasi je na ta način nešteto izkupil. V kislh časih namreč ljudje potrebujejo smeha in vsak mur so zanj hvalni.

I.

Ljudi je vlekel za nos

Na svet je prišel v majhni bajti na lubnici. Kakor neobdelana škaltjica, vsa pokrčena in razpraskana, čepi ta hiša med drugimi, ki so visoke in nosijo hodnike v ospredju. Očeta mu je podsulo v jamah, njegova mati pa je z jerbasom na vozičku tovorila kokoši in maslo v obmorsko mesto, da je bosar in lačna zaslužila tistih par krajcarjev in nakupila rajstaste obleke zanj in za sestro Meto, ki ni shodila do četrtega leta. Fant pa je shodil že v prvem letu in v drugem ga je bilo dovolj po vsej vasi in po gmajni, ki je visela nad vasjo. V umazani srcaji se je podil po ozarh, preganjal mačke, plašil kokoši in bil tepen vsak dan po trikrat, včasih pomotoma le dvakrat. Da ne bi delal nadleže sosedom, ga je mati jemala s seboj v mesto. Malo je hodil, malo se je vozil, dokler ni zmeknal jaje na vozičku; od takrat naprej jo je drsal peš.

Mesto mu ni bilo povšeč; vlekel ga je v domačo gmajno. Nabiral je po grmih suhljad, stikal za gnezdi, iskal jazbine, preplezal vse skale in pretaknil vse brloga.

Najrajši je hodil sam, če je bil v družbi, se je navadno stpel. V stari šoli se je sicer za silo naučil čitati, pisanje pa mu sploh ni šlo od rok. Svoje ime je znal podkreati in to mu je bilo dovolj. Redil je zajce in tesal golobnjak. Prvence je enostavno pokradel. Ko so ga sosedje preganjale z mello in obilvale s pomijami, se je umaknil pod skale. Birman je bil pri 13. letu, od spovednice jo je pa redno popihal, ker ni znal molitev.

Po materini smrti so ga spravili v fabriko, a dosti prida ni bilo z njim. Mojster ga je večkrat zasačil v magacinu, kjer se je valjal v velikih košarah na mehki volni. Dali so mu knjižico, izplačali tistih par soldov ter ga spodili domov.

Renčav trgovec ga je iz usmiljenja vzel za hlapčeta. Najrajši je France imel pri tej hiši kosmatega tigra, velikega psa, s katerim sta skupaj jedla iz iste skledke polento, zalito s kislim mlekom po dvakrat na dan.

Ker je bil pa fant muhast, ga je gospodar odslovil. Delal je pri kmetih ter se sprijaznil z zemljo in živino. Sršeni so ga opikali po obrazu in mu skvarili vid. Mežikal je v očmi in bilo je kazno, ko da se dela norega iz vsega sveta.

Najbolj se je razvnel zvečer pri ognjišču. Izmišljal si je dogodke, lagal in zabaval vse družino. V kamnu je tulila buča, ob ognju pa je bilo gorko in prijetno, da so vsem bliskovito potekali zinski večeri. Imel je zveste poslušalce iz vse vasi. Navihano jih je usnjal v zlagane

(Nadaljevanje na 10. strani spodaj.)

DIMNIKAR

C. Iavernizio:

ZA NAŠE MLAJŠE

(Dalje.)

Plezaček in Balin sta odšla z mojstrom Petronom v Turin čistit dimnike. Ko sta si ogledovala mesto, ju je neka gospa povabila, naj prideta v njeno vilo, kjer bosta imela dovolj dela. Ko sta naslednje jutro dospela v vilo grofica Ade, ju je strežaj Jakob odvedel v delovno sobo pokojnega grofa, kjer naj bi najprej osnažila dimnik. Ko sta se dečka lotila dela, sta opazila, da je bil dimnik zaprt s svinčeno ploščo. Jakob je šel o tem obvestiti grofico.

Toda grofica je odgovorila, kakor da ji je nenadoma šinila prava misel:

»Ne, ne; želim, da bi bil najprej očiščen ta. Želim si narediti tukaj zimski salonček; prihodnje poletje bom dala vzdati vanj ogrevalno napravo na paro. Pojdiva. Grem gledat tudi sama.«

Grofica je bila v svoji domači obleki, v preprostem plašču iz bele volne in prepasana s pasom videti še mlajša in lepša.

Toda nekakšna globoka žalost se ji je brala iz oči in njen obraz, bolj bel od obleke, je pričal, da silno trpi.

Pri vsem tem pa se je, ko je stopila v pisarno, nasmehnila dimnikarčkom:

»Dobra dečka!« jima je rekla s svojim ubranim glasom. »Spomnila sta se torej name; hvala vama.«

»Prevelika čast za naju! Kako pa bi bila mogla pozabiti tako dobro gospo?« sta bkratu odvrnila dimnikarčka.

Medtem ko je Jakob snemal ploščo, je grofica izpraševala dečka. Obračala se je predvsem na Plezačka, ki ji je zbujal živo simpatijo.

»Od kod pa prihajata?«

»Iz Savoje, gospa grofica.«

»Ali vajini starši še živijo?«

»Jaz sem izgubil očeta lani,« je odvrnil Plezaček, »toda imam še mater in sestro.«

»Ali sta ostali v gorah?«

»Da, gospa grofica.«

»Kako neki more mati pustiti od sebe sina v tako nežni dobi!« je vzklila grofica, govoreč skoraj sama sebi.

»Gospa, zelo smo siromašni!« je vzklil Plezaček. »Saj se je mama tako jokala, ko je prišel gospod Petron vpraševat po meni, ker ni hotela, da bi šel z doma.«

»Kdo pa je gospod Petron?«

»Naš gospodar. Dober človek je. Materi je obetal, da mi bo dobro pri njem, in ji je dal lepih srebrnikov... In razen tega sem si tako želel iti v Turin!«

»Nekoliko pa sem bil tega kriv tudi jaz, draga gospa,« je dejal Balin z nekakšno imenitnostjo, ki je grofico prisilila k smehu. »Toda njegovi materi sem obljubil, da bom vedno v njegovi bližini in ga bom poleti čilega in zdravega privedel nazaj.«

Grofica je ganila lepa izjava resnega dečka ter je s še večjim zanimanjem pogledala Balina.

»In ti, čigav sin si?« je vprašala.

»Nikogar,« je odvrnil dimnikarček.

»Kako?« je vprašala grofica, misleč, da je napak razumela.

»Ne vem, čigav sin sem, kajti moji starši so me zapustili, ko sem bil še v plenici,« je odgovoril preprosto Balin.

doživljaje ter jih prinašal naokrog, da se sami niso vedeli, kdaj jih je povlekel. Govoril je navadno pokrit. Staro šklofetec je obračal na glavi in škilil izza objedenih krajev.

Saj ni bilo tako, Franc!« so ugovarjali. Pijunil je v pepel, privzdignil klubok, zaklel Poncija Pilatua, nevernika nemarnega in odkrival na aviali, kjer se je zaril v seno.

»Pa sem jih potegnil!« se je pretkano muzal vsemu in tuhtal nove dogodivščine, ki jih bo zasolil naslednji dan.

(Dalje prihodnjič.)

»Ubožec! Pri kom pa tedaj živiš?«

Tokrat pa je odgovoril Plezaček:

»Pri nečem planincu, ki ga kar naprej tepe,« je dejal, »in čigar žena na las posnema zgled svojega moža. Čez zimo ga oddajata za dimnikarja, da spravita v svoj žep denar od mojstra Petrona.«

Balin se je žalostno nasmehnil.

»Imam trda rebra,« je dejal, »niso mi jih mogli še zdrobiti. Sicer pa sem našel dobro mater v Plezačkovi mami, sestro v Griki, brata v njem in dobrega prijatelja v nekem nesrečniku brez nog. Zato ne morem reči da sem sam na svetu. Zelo sem srečen.«

Fant se je še vedno smehljaj, in sicer tokrat z dobrim in odkritim smehom, ki je odpiral srce grofici, ki ga je pozorno poslušala.

Medtem je Jakob nehal odstranjevati ploščo in je za hip vtaknil glavo v odprto dimnika; nato pa jo je spet potegnil nazaj.

»Pot je prosta, dečka,« je rekel nato. »Priporočam vama samo, da bodita zelo pazljiva, da se ne pripeti kakšna nesreča.«

»Gotovo morata biti previdna!« je vzklila grofica. »Ne bom mirna, dokler ne bosta priplezala nazaj na tla. Zato bom ostala tukaj. Medtem bom poiskala na polici zemljevid, katerega potrebujem. Ti pa, Jakob, odidi in naroči, naj napravijo dober zajtrk za oboje dečka.«

»Kako ste dobri, gospa grofica!«

Jakob je odšel iz sobe in dimnikarčka sta se lotila dela.

Plezaček se je pokrižal in se pognal prvi. Plezal je kakor maček.

A ni še bil do sredine dimnika, ko je lahno zakričal in se spustil nazaj na tla.

Grofica je pristopila bliže in prav tako Balin.

»No, kaj pa je?« je vprašala vznemirjeno.

»Si se udaril?«

»Ne, ne, gospa grofica,« je hitel odgovarjati Plezaček, »toda, ko sem plezal, sem vtaknil desno roko v neko luknjo in začutil v nji neko stvar.«

»Moral si jo prijeti!« je vzklil Balin, medtem ko je grofica osuplo premišljevala, kaj bi moglo biti.

»Prvi hip sem se ustrašil, potem pa sem se bal, da ne bi padel... Kratko malo, splezal sem dol, da bi povedal gospe grofici.«

»Prav si storil, dragi dečko; toda radovedna sem, za kaj gre.«

»Je luknja zelo visoka?« je vprašal Balin.

»Ne tako zelo.«

»No, se bom pa jaz stojé postavil pod dimnik,« je dodal Balin, »a ti mi boš splezal na ramena in ko te bom tako držal, primi za tisto stvar.«

»Da, da, poskusita na ta način,« je rekla grofica, »jaz bom pa tudi tukaj, da vama bom pomagala.«

Plezaček je izvršil tovariševo naročilo in kaj hitro izginil v dimniku.

Nastal je trenutek molka, nakar se je oglašil pridružen glas malega dimnikarja.

»Jo že držim. Ne gani se, Balin. Ne pripogibaj se, dokler ti ne dam znaka.«

Grofica je željno pričakovala in se sklanjala proti dimniku.

Izenada pa jo je objel oblak saj in v istem hipu jo je pahnil nazaj zalet obeh fantov, ki sta se zvalila po tleh.

Na srečo ubožca nista dobila niti najmanjše praske in Plezaček se je takoj zmagovalno dvignil in pokazal neko škatlico, ki je bila videti srebrna, toda potemnela od časa.

»Tole sem našel, gospa grofica.«

Vzela je stvar iz dečkove roke in jo začela radovedno ogledovati. Škatlica je bila precej težka in grofica se je vpraševala, kaj neki vsebuje, in premišljevala, zakaj jo je njen mož imel skrito v dimniku.

Toda kmalu se je zdrnila iz svojega premišljevanja, ko je videla, kako jo dimnikarčka pozorno gledata.

»Dobro navdihnjenje sem imela, da sem vama velela očistiti ta dimnik,« je rekla. »Po vajini zaslugi sem dobila nazaj predmet, ki mora nedvomno vsebovati kakšne dragocene zapiske, o katerih moj mož ni utegnil govoriti, ker je nenadoma umrl. Hvaležna vama bom, če ne bosta niti Jakobu niti drugim ničesar povedala o tej škatlici.«

»Lahko ste mirni, gospa grofica. Midva je ne bova govorila,« se je naglo odrezal Plezaček.

»Dava vam častno besedo,« je vzklil Balin na svoj ljubek in prepričljiv način. »Možaka sva, ne pa kakšni klepetavi ženščeti! Sicer pa je najina dolžnost, da vse, kar najdeva, izročiva upravičenim lastnikom.«

»Toda mislim, da ne bosta pogosto našla takih stvari v kakšnem dimniku,« je opomnila grofica in se nehote zasmejala.

»Res je,« je odvrnil Balin, »toda lani mi je neki policijski komisar ukazal omesti dimnik, v katerem naj bi bili po njegovi domnevi skriti ukradeni dragulji...«

»In si jih našel?«

»Sem, gospa grofica, zares sem jih našel v neki luknji skoraj pod slemenom. Bile so žepne ure, verižice, zapestnice... kratko malo pravi zaklad.«

»Bržkone so ti dali pošteno napitnino!« Balin je zardel.

»Ne, ne, gospa grofica, pa tudi ni bilo potrebno, da bi mi jo bili dali. Opravil sem le svojo nalogo ter storil svoje obrtno delo.«

»Ponavljam: dobra dečka sta in znala vaju bom nagraditi za uslugo, ki sta mi jo izkazala. Medtem pa se spet poprimita svojega posla: zdaj odnesem na varno to škatlico, nakar se vrnem. Na svidenje.«

Grofica je odšla iz pisarne in zaprla vrata za seboj, pustivši oboje dimnikarčka sama.

(Dalje.)

